

Syabro S.A. Role of cognitive component in the structure of the readiness of the students of basic school for the selection of the specialized biological education.

Article is dedicated to the essence and role of cognitive component in the structure of the readiness of the students of basic school for the selection of the specialized biological educational direction. Levels and experimental factors of molding of the cognitive readiness of the students of basic school for the selection of the specialized biological education are described.

УДК 371.22

**В.Р.Тимофєєва,
О.В.Харченко**

Харківський обласний науково-методичний
інститут безперервної освіти

ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

У статті йдеться про досвід організації навчальної діяльності та удосконалення професійної компетентності вчителів для профільної школи на курсах підвищення кваліфікації в інституті післядипломної освіти.

Чи не найважливішою **проблемою**, над якою на часі працюють науковці різних академічних структур України, є вдосконалення освіти в умовах переходу до інформаційного суспільства: які саме зміни в освіті будуть впливати на соціально-економічний стан держави та яким має бути вчитель у сучасному швидкозмінному суспільстві.

Наступні кілька років школи мають враховувати поступове входження профільного навчання у структуру 12-річної школи. Профільний рівень викладання потребує компетентного педагога, який забезпечить виконання вимог Концепції профільного навчання щодо підвищення наукового рівня предметів шляхом поглибленого їх вивчення [5].

Галузевою програмою впровадження профільного навчання на 2008–2010 роки передбачено розроблення навчальних програм з профільних предметів та розроблення навчальних курсів за вибором, які поглиблюють та розширюють зміст профільних предметів, забезпечують профорієнтаційний вибір учнів основної школи [3, с. 9].

У системі АПН здійснюються дослідження щодо профільного забезпечення математичної, хімічної і біологічної освіти [2, с. 2–4]. На сайті Міністерства уже з'явилися деякі профільні програми для 12-річної школи.

Ключовою фігурою в реформуванні школи є учитель. Але не секрет, що не кожен учитель може викладати предмет на профільному рівні, не кожен здатен до розв'язування олімпіадних та конкурсних завдань.

Профільний рівень викладання природничо-математичних дисциплін, в тому числі і хімії, поки що не забезпечений а ні підручниками для школярів, а ні методичною літературою для вчителів. А існуюча система

винагороди не стимулює вчителів-методистів до створення такої літератури.

У зв'язку з розширенням мережі одно- і багатoproфільних шкіл, зростає потреба в учителях, здатних працювати в умовах профільного спрямування.

Аналіз актуальних досліджень. Огляд вітчизняної літератури стосовно вимог до вчителя показує, що креативно активний учитель повинен бути [1, с. 58; 2, с. 2; 4, с. 42; 6, с. 3; 8, с. 34; 9, с. 14]:

- не просто спеціалістом високого рівня, а й вільно орієнтуватися в педагогічних і психологічних проблемах;
- дотримуватися варіативності змісту предмету;
- вміти проектувати індивідуальні освітні траєкторії учнів;
- розвивати в учнів компетентності, необхідні для продовження освіти у сфері майбутньої професійної діяльності;
- володіти здатністю і готовністю втілювати в освітній процес інтерактивні та діяльнісні компоненти;
- включати в навчальний процес проектно-дослідницькі, комунікативні методи;
- мати розвинений інтерес до інновацій, вміти їх використовувати;
- мати творчий підхід до розв'язання різноманітних завдань.

Однак, недостатньо досліджень, що виявляють специфіку теорії і практики підвищення кваліфікації вчителів профільної школи, недостатньо публікацій, присвячених вивченню такого досвіду.

Мета статті. Дане дослідження присвячене розкриттю деяких аспектів досвіду організації і розвитку підвищення кваліфікації вчителів профільної школи в системі післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. Практика показує, що більшість вчителів профільних класів працює за традиційними методиками. Вони визначають свою роль в поглибленні і розширенні змісту «свого» предмету для учнів відповідного профілю, а не у напрямі реалізації особистісно орієнтованого навчання, як передбачено Концепцією. Мало хто з вчителів направляє свої зусилля на пошуки того, а яким же чином повинен бути представлений його предмет, якщо він є непрофільним. Хуторський А.В. називає такий підхід «предметним феодализмом» і пропонує знаходити різні форми презентації свого предмета для різних профілів навчання [10, с. 1].

Результати анкетування вчителів на курсах підвищення кваліфікації показують, що тільки четверта частина вчителів вважає себе готовими до реалізації профільного навчання без спеціальної підготовки, а решта розраховує на курси в інститутах післядипломної освіти. Менше 15% опитаних вчителів вважають формою профільного зростання самостійну роботу з програмними матеріалами та навчальними «пакетами» завдань, а бажання виконати дослідження за планом обирають одиниці опитаних.

Отже, в наш час, коли вимоги до підготовки молоді змінюються і школа повинна готувати людину мобільну, винахідливу, здатну вчитися, вчительський корпус в масовому порядку не готовий до того.

Упродовж 4-х років Харківський обласний науково-методичний інститут безперервної освіти (ХОНМІБО) проводить курси підвищення

кваліфікації для вчителів, які викладають природничі дисципліни на профільному рівні. З кожним роком зростає частка вчителів, які бажають навчатися саме на таких курсах: з чверті до третьої частини від загальної кількості вчителів, направлених на навчання.

Термін навчання для цієї категорії слухачів збільшено до чотирьох тижнів. Збільшено число навчальних годин на практичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в шкільному курсі хімії, збільшено часу на практичні заняття, організуються екскурсії до наукових установ та на виробництво, запропоновано ряд спецкурсів.

Функціонування спецкурсів за вибором та створення програм для них є однією із головних задач у загальній структурі профільного навчання. Вони повинні враховувати нахили учнів та забезпечувати особистісне спрямування профільного навчання.

Їх повинні розробляти самі вчителі, але відсутність досвіду ускладнює цю задачу. В процесі розробки програм цих курсів, створення дослідницьких проектів та реалізації їх на заняттях і відбувається удосконалення компетентності учителів.

На курсах підвищення кваліфікації викладачі інституту стимулюють вчителів до створення програм спецкурсів, їх обговорення та захисту на конференціях. В ідеалі, вони мають бути кінцевим продуктом їх курсової підготовки.

Дослідження авторів Липової Л, Замаскіної П., Малишева В. [7, с. 3] показує, що готовність до проведення спецкурсів виявляє менше третини вчителів. Опитування нашого контингенту вчителів показує ще меншу частку (чверть), а це свідчить про те, що для викладання спецкурсів учителів необхідно готувати.

У ХОНМІБО для вчителів хімії, які працюють у профільних класах, було розроблено окрему програму, зміст якої у першу чергу спрямований на особливості викладання предмету в класах різних профілів та поглиблення знань з хімії з урахуванням нових наукових досліджень.

Варіативна складова програми містить теми, мета яких полягає в забезпеченні достатнього рівня проведення спецкурсів у класах хіміко-біологічного профілю. До викладання цих тем залучаються провідні науковці Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна (ХНУ). Так, наприклад, лабораторні заняття зі спецкурсу «Основи хімічного аналізу» проводяться на кафедрі хімічної метрології професором Логіною Л.П.

Крім того, на курсах заняття проводять наукові співробітники ХНУ, зокрема автор програми «Цікава хімія» та підручника «Хімія – це просто», кандидат хімічних наук Рошаль О.Д. І програма і підручник призначені для допрофільної підготовки учнів, для збудження інтересу до предмета з орієнтацією на хіміко-біологічний профіль.

Слухачам такі заняття подобаються. Про це свідчать відповіді на запитання анкети, яка пропонувалась після закінчення курсів. На питання «Чи необхідно зберегти у змісті навчання такі заняття», 100% слухачів відповіли схвально.

Така співпраця з вченими ХНУ дуже корисна, бо дає можливість слухачам попрацювати хай і в навчальній, та все ж у справжній хімічній

лабораторії, познайомитися з останніми досягненнями науки, дізнатися про вимоги вищої школи до абітурієнтів та студентів, одержати практичні навички та необхідні знання щодо організації дослідницької роботи учнів.

Для слухачів профільних курсів проводяться екскурсії до НТК «Інститут монокристалів» Національної академії наук України – одного із провідних наукових установ країни, де вони знайомляться з лабораторіями, в яких проводяться фундаментальні і прикладні дослідження в області сцинтиляційних та люмінесцентних середовищ, вивчаються процеси росту кристалів і наносистем. Учителі знайомляться з методами дослідження структури речовини за допомогою новітніх прикладів та технологіями вирощування монокристалів. Крім того, відвідування інституту дає можливість учителям домовитися про проведення екскурсій для учнів профільних класів.

З метою залучення вчителів до використання в роботі інформаційно-комунікаційних технологій частина варіативної складової програми винесена на дистанційне навчання. Для реалізації дистанційної форми навчання створено навчально-методичний комплекс з відповідної теми, який включає анотацію, мету, завдання, методичні рекомендації до самостійного вивчення теми, форми звітності та контролю, порядок організації взаємодії з викладачем.

На сайті ХОНМІБО заздалегідь розміщується лекційний матеріал, запитання і завдання для самоконтролю, література та інформаційні ресурси Інтернет з теми. Крім того, слухачі можуть познайомитися з планом семінарського заняття та проконсультуватися з викладачами у режимі E-mail. Семінарські заняття проводяться у режимі чату.

Таким чином, наприклад, відбувається навчання за темами «Зміст, форми і методи викладання спецкурсів «Хімія і природа» та «Хімія високомолекулярних і комплексних сполук».

Більшість слухачів до проведення семінару встигають познайомитися з матеріалами, розміщеними на сайті дистанційної освіти, за потребою встигають їх роздрукувати.

Втілення елементів дистанційного навчання в групах вчителів, які викладають хімію на профільному рівні, показало, що переважна більшість із них має низький рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями і практично не використовують їх у професійній діяльності. Тільки половина з них володіють елементарними навичками роботи на комп'ютері, третина вміє знаходити необхідну інформацію в системі Інтернет, і лише десять відсотків мають навички користування електронною поштою і працювати в форумі або чаті.

Знайомство слухачів зі шляхами впровадження профільного навчання старшокласників відбувається під час педагогічної практики в технічному ліцеї № 173 та в ліцеї № 161, де накопичено багаторічний досвід навчання учнів у класах хіміко-біологічного профілю. Учні цих навчальних закладів є щорічними переможцями хімічних олімпіад усіх рівнів, а випускники вибирають для подальшого навчання профільні ВНЗ та факультети. Науково-методичні служби названих навчальних закладів разом з учителями розробляють варіативну частину навчального плану,

визначають зміст спецкурсів і факультативів, курсів за вибором з урахуванням профілів навчання, інтересів учнів і батьків.

Дослідження авторів у системі післядипломної освіти дозволяє зробити такі **ВИСНОВКИ**:

– для вирішення ситуації, що склалася, необхідне узгодження дій науковців та використання досвіду вчителів-практиків у зв'язку з тим, що переважна більшість вчителів до забезпечення профільного рівня природничо-математичної освіти не готова;

– потрібна розробка технологій включення учителів до процесу реформування освітнього середовища в умовах профільної школи;

– досліджень, присвячених вивченню досвіду організації і розвитку системи підвищення кваліфікації вчителів для профільної школи, недостатньо;

– підвищення кваліфікації вчителів на курсах в інститутах післядипломної освіти повинно бути спрямоване на розвиток професійної компетентності учителя та збагачення системи предметно-методичних знань через сучасні підходи до навчального процесу;

– необхідні подальші дослідження досвіду створення науково-методичного арсеналу забезпечення профільного спрямування шкільного середовища;

– предмети природничо-наукового циклу: фізика, хімія, біологія мають бути охоплені навчальними планами майже усіх профілів, а підручники потребують значної переробки, відповідно до профілів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемова Л.К. Кадровое обеспечение профильного обучения // Педагогика. – 2006. – № 10. – С. 58–64.

2. Бібік Н., Бурда М. Профільна школа: Проблеми науково-методичного супроводження // Біологія і хімія в школі. – 2004. – №6. – С. 2–4.

3. Галузева програма впровадження профільного навчання // Інформаційний збірник МОН України. – 2008. – № 16-17. – С. 4–16.

4. Кизенко В.І. Профільне навчання: проблеми впровадження // Біологія і хімія в школі. – 2008. – № 3. – С. 42–44.

5. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник МОН України. – 2003. – № 24. – С. 3–15.

6. Липова Л., Замаскіна П., Малишев В. Профільне навчання: теорія і практика // Рідна школа. – 2008. – № 1-2. – С. 3–6.

7. Липова Л., Замаскіна П., Малишев В. Спецкурси як вагомий чинник профільного навчання і профорієнтації // рідна школа. – 2008. – № 3-4. – С. 3–6.

8. Лисичкин Г.В., Ромашина Т.Н. Профильное обучение с углубленным изучением химии // Педагогика. – 2007. – № 4. – С. 34–39.

9. Сотниченко І.І. Про деякі аспекти підготовки вчителів до профільного навчання в старшій школі // Управління школою. – 2005. – № 14-15. – С. 12–14.

10. Хуторской А.В. Индивидуализация и профильность обучения в старшей школе // Интернет-журнал «Эйдос». – 2003. – 20 апреля. <http://www.eidos.ru/journal/2003/0420-01.htm>.

Тимофеева В.Р., Харченко О.В. Проблемы подготовки учителей к работе в условиях профильного обучения.

В статье идет речь об опыте организации учебной деятельности и усовершенствования профессиональной компетентности учителей химии для профильной школы на курсах повышения квалификации в институте последипломного образования.

Timofeeva V.R., Kharchenko O.V. Problems of preparation of teachers to work in the conditions of the specialized education.

The article is dedicated to the experience of organization of educational activity and improvement of professional competence of teachers of Chemistry in professional secondary school on the courses in the Institute of post-graduate education.

УДК 378:371.134:91

О.Л.Ткаченко

Сумський інститут післядипломної педагогічної освіти

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ЯК УМОВА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Стаття присвячена підготовці майбутніх учителів географії до профільного навчання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Розкриваються напрями вдосконалення професійної компетентності студентів педагогічних вузів спеціальності «географія». Особлива увага приділена програмі спецкурсу «Методика викладання географії у профільних класах».

Постановка проблеми. Основною метою профільного навчання, як визначено у «Концепції профільного навчання в старшій школі» [4, с. 8], є забезпечення рівного доступу учнівської молоді до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, неперервної освіти протягом усього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства. У відповідності до поставленої мети одним із завдань є забезпечення наступно-перспективних зв'язків між загальною середньою і професійною освітою відповідно до обраного профілю.

Освітній профіль «географія» віднесено до природничо-математичного напрямку навчання. Реалізація поглибленого вивчення цього предмету вимагає: більш глибокого і повного опанування географічних понять та закономірностей, передбачених стандартом